

YAPRAK

Her ayın biriyle onbeşinde çıkar
Fikir, Sanat Gazetesi
Sahibi ve yazı işlerini idare eden : Orhan Veli Kanık

Yıl: 1 Sayı: 14

15 Kasım 1949
15 Kuruş
Abone: 6 aylığı 150, Yıllığı 300 Kuruş
Adres: Posta Kutusu 179, Ankara
Güney Matbaacılık ve Gazetecilik
T.A.O. - Ankara

SIKINTILI BAHİS

Blaise Pascal adında biri
Tatara titiri

Jacques PREVERT
Çeviren : Oktay RIFAT

Bu şiir bizim ünlülere uygulanarak da okunabilir. İşte:

SIKINTILI BAHİS

Peyami Safa adında biri
Tatara titiri

KURTULUŞ YOLU

i

ilk sayısından beri "Yaprak" bilimi, bilim düşüncesini savunuyor. Çünkü Türkiye'nin ilerlemesinin ileri insanlarımızın fiziksel kuvvetlerini sökülüp atılması zarureti duyarız. Bu zarureti ilk defa bugünkü nesil duymuş değildir. Tanzimat'tanberi, çağdaş medeniyete ayak uydurmanın bilim metodlarına sığınmaya sarılmakla mümkün olabileceği anlaşılmıştır. Hâdiselerin zoruyla gittikçe kuvvet kazanan bu cereyan, Kurtuluş Savaşı'nın sonunda kurulan yeni Türkiye Devleti'nde resmi ifadesini buldu. Atatürk, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin badi örneklere uygun olması uğrunda büyük bir titizlik göstermekle, Kurtuluş Savaşı'nın gerçek manasını hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya koymuştur. Türk milleti, yüzbinlerce evlâdının canı pahasına elde ettiği bağımsızlığın ancak ileri bir topluluk halinde taazzuv ettiği takdirde koruyabilir. İlerilik örneği ise dünyaya, bilim ışığından başka önder tanımayan topluluklar veriyordu. Demek ki seçeceğimiz yol bakımından tereddide düşemeyiz. Bu yol, bağımsız, hür ve mesut yaşamak isteyen insan topluluklarına tarihin ve aklin işaret ettiği tek yoldur: Bilim yolu.

Bu yola girdik mi? Cumhuriyetin 26 ıncı yılında dönüp arkamıza bakalım; sonra da bugün vardığımız noktayı ve ne tarafa doğru yöneldiğimizi düşünelim: Cumhuriyetin ilk yıllarında taassuba, bilgisizliğe, geri kuvvetlere karşı savaş açıldı. Türk milleti bu savaşta gerçek kurtuluşunun öncü işaretlerini gördü ve onu hemen benimsedi. Kökleri pek eski zamanlara kadar çıkan birtakım göreneklerin bir çirpıda silinivermesinin, halifelik, din, kıyafet, yazı, okul, üniversite, dil ve köy enstitüsü devrimlerinin bir kaç yıl içinde sarsıntısız milli bünyeye yerleşmesini, büyük kitlelerin derin sağduyusuna ve hayatî menfaatlerini sezdiği isabetine borç-

luyuz. Türk halkı kendisini iyiye, güzele, doğruya götüren her hareketi benimsemiş ve desteklemiştir. Mesela, 1924 de halifelik kalktı, dinle dünya işleri birbirinden ayrıldı. Neden? Çünkü ileriye doğru bir hamle yapabilmek için, dinin sosyal düzene yüzyıllar boyunca alıştığı, kadere boyun eğme, kanaatkârlık, tevekkül gibi uyuturucu tesirlerden silkinip kurtulmak gerekti. Halk ta bunu pek iyi anladı ve dini kendi karanlık maksatlarına âlet etmek isteyenlere yüz vermedi. Ama 1949 yılında ilkökullara din dersleri konur, üniversitelerde ilâhiyat fakülteleri açılırsa, halk ne yapsın? Vicedan hürriyeti maskesi altında bilim düşmanlığı yapıldığını, yani inkılâbın temel direğine kastedildiğinin farkında mıyız? İlkokul sınıflarında köpürme-şimşaklara peygamberleri mucizelerini ciddiyetle anlattıktan sonra onların fizik kanunlarına inanmalarını nasıl isteyebiliriz?

Bütün yapıları yahut yapılmamasına göz yumulanları birer birer inceleyecek hep aynı manzara ile karşılaşırız: Türk inkılâbının ilk yıllarında modern anlamda okullar kurulmuş, sonra onlara lüzumsuz, faydasız ders programları zevksizlik örneği edebiyat kitapları sokulmuştur. Darülfünun yerine Üniversite kurulmuş, sonra orada bilim yaratılacak yerde ilâhiyat fakültesi açılmıştır. Batı eserlerini tanıtmak için klasikler tercümesince başlanmış, sonra bunların milliyet hislerini rencide ettiği kararma varılmıştır. Hayatta en hakiki mürşidin bilim olduğunu, binasının önünden geçenele dahi haykıran bir fakülte felsefe enstitüsü kurulmuş, içinde bilimin zıddı olan metafizik okutulmuştur. Türk köyünü kal-kındırmak için köy enstitüleri kurulmuş, sonra bunların köylüleri gerçekten şuurlandıracağı anlaşılınca telaşa geriye dönülmüştür. Daha sayalım mı? Ama saymakta ne fayda var? Bunları hepimiz görüyoruz, hepimiz biliyoruz.

Daha beş gün evvel, ölümünün yıldönümü dolayısıyla hatırasını andığımız Atatürk'ün gençliğe emanet ettiği inkılâp, bilime aydınlanmış ileri kâfaların cesur müdahalelerini bekliyor.

YAPRAK

YENİLER

S. EYUBOĞLU

Y enilikleri kümülyasyon, kendi değer ölçülerini aşmayan yaşlarla her yerde her zaman bulunur. Ama böylesinin bütün bir memleket basınına zevkine el koymalarına az rastlanır. Son yıllar içinde edebiyatımızın başına gelen budur. Sürümlü gazete ve dergilere sözünü geçirebilenler ya eski ünlüler, ya çağdaşlarına içerleyip eskilere katılan gençlerdir. Bunların söyledikleri, söyledikleri aşağı yukarı şudur: "Cumhuriyet devrinde adam yetişmedi; böyle dil, böyle edebiyat, böyle sanat olmaz, olmuyor da işte. Nedir bu lâibâllikler, bu ipe sapa gelmez sözler, şekiller? Gençlik iyidir güzeldir ama böylesi değil; biz de genç olduk, canım; biz de yenilik yaptık." Yani gençlik ve yenilik onlarınkine benzemediği için namevcuttur. Şair yoktur, hikâyeçi yoktur, fessam yoktur. "Nasıl yok, işte falanca" demeye kalkmayın sakın; ya güllerler, yahut ta.... yazık olur size de.

Gelelim işin gerçek tarafına Cumhuriyet devrinde edebiyatımız ve sanatımız hem milletimize mal olabilecek hem dünya pazarına çıkabilecek değerler yetiştirmiştir. Onlar sayesinde gerçek dilimiz ve renklerimiz görünür, tadılır hale gelmiştir. Ancak, zamanımızda birdenbire gelişen yayım imkânları gerçek yeni değerlerin eline geçememiştir. Yoksa genç bir Cumhuriyetin gazete ve dergilerinde bu kadar eski zaman kalıntıları, böylesi bir bit pazarı olur muydu? Bir yandan irtica, bir yandan işbirlik yıldız satanlar, köpürme-şimşaklı bir miydi? Yeni şairler, hikâyecilerin ünsüz kalınmaları, Aksam gazetesinin anketine cevap veren ünlü ustâd Refik Halit Koray'ın gözüne hatta kulağına işlemeleri değersiz oluşlarından değil, belli bir pazarda akka olamayışlarından geliyor. Susmuş, küsmüş, pısmış, yanmış, yakılmış, atılıp satılmış değerler bir yana, üne ve paraya bakmadan, hattâ onlar pahasına, süraya buraya şiir sıkıştırılan bile inkılâp Türkiyesinin yüzünü kâdeder. Değer ölçüleri ve düşünceleriyle Batının yaşayan tarafına ayak uyduran, dilleri ve konularıyla halkımızın karanlıkta kalmış çoğunluğuna yönlenmişlerdir. Inkılâbın istediği de bu değil miydi?

Aslımı ararsanız üstad, dâhi, büyük yazar gibi sıvılmeler dünyada gittikçe azalacak. Zamanımız gerçek değerler aradığı için, tanıması, alabilmesi, yükleme zorlaşacak. Yeni sanatçıların medeniyetin bu gördüğü sezmis gibi büyük sayılmak, abideleşmek istemiyorlar. Bir çoğuna, küçük fakat gerçek bir değere varmanın keyfi yetiyor. Halk bu hallerini bildiği gün onlardan yana olacaktır. Yalnız, gerçek değerlerin revaç bulabileceği zaman kadar, ünsüz sanatçılarımızın diyebileceği şu:

Eğerci köhne metaz revacımız yoktur
Revaca da o kadar ihtiyacımız yoktur.

Küçük

Bir

Antoloji

Orhan Veli KANİK

Geçen sayıdaki yazımda Güzel Yazılar adlı okul kitaplarından söz açmış, meseleye de, Aksam gazetesinin anketinde dokunulan bir konuyu ele alarak girişmiştim. Bilgi yanlışlarıyla dil yanlışlarından bir kaç örnek gösterdiğim bu kitapların düzensizliklerine, söz verdiğim gibi, ilerideki yazılarımdan birinde tekrar döneceğim. Şimdilik, bu yazımda, Aksam gazetesinin anketine cevap veren yaşlıların üstâd saydıkları sanatçılardan bir kaç örnek istiyorum. Bu örnekler, adı geçen yaşlarla Güzel Yazılar kitabını tertipliyen zat arasındaki zevk beraberliğini göstermesi bakımından, Güzel Yazılar kitabı ile de bütün ilgisiz sayılmaz. Ama ne yazık ki, hem Yaprak sayılarının darlığı yüzünden, hem de Yaprak okuyucularının kâfalarını bu türlü şaheserlerle doldurmaya hakkımız olmadığı için, örnekleri fazla geniş tutamayacağım. Sözü uzatmadan örneklere geçeyim:

ESBER'den:

Sevdim seni cân - ü dilden işte
Olsan ne var Eşber'e enişte

HAMİT

Bu beytin komikliğini bir yana bırakalım da, şöyle bir dili üzerinde duralım. Şair, kahramanını "Eşber'e enişte olsan ne var?" diye konuşuyor. Türkçede "Eşber'e enişte olsan ne olur?" yahut "ne çıkar?" denebilir; ama "ne var?" denmez. Bu yanlış şair niçin yapmış? Belki, büyük bir iyi kalplilikle "vezin güçlüğünden" diyeceksiniz. Kabul edelim; edelim ya, türkçeyi seven, onu doğru kullanmayı kimseye bağışlayamayan nesillerin, dili vezne feda edememelerini de biz hoş görüyoruz. Kaldı ki bu zâtın şiirlerinde vezin bozuklukları da az değildir. Neyse, geçelim. Dili bilmiyen gene gençler olsun. Başka bir örnek alalım:

MAKBER'den:

Ya Rab, bu gece yılan mı yuttum?
Şeytan mı yedim, peri mi tuttum?

Vahşi gibi eyerim tebelbül,
Yıldızlara karşı tıpkı bülbül.

Ya kahve ya çay içerdik erken,
Kalkıp piyano çaldırır derken;

HAMİT

Okuyucularımızın dudaklarında beliren tebessümün dağılmasına için fazla izaha kalkışmayalım. Dil yanlışları ya vezin güçlüğünden gelmektedir, ya kafiye. Ama şairlikleri kendi cevherlerinden geliyor. Geçelim başka şairlere:

DON JUAN adlı şirden:

Ey benim münezzih fütâdeleğim,
Sevdiniz hep sevilmeden beni siz;
Yannak isterdi göğsünüzde serim;
Ateşinden kül oldu afeşiniz.

AGLASAM adlı şirden:

Cökmem diz üstü karşına hürmetle ağlasam
Öpsem dü پای - ı safını lezzetle ağlasam

CENAP ŞAHABBETTİN

BİZ NASIL ŞİİR İSTERİZ'den (Türk Sazı)
Bir kitap ki ya bir yetim bekleşini kaldırır,
Ya bir çiftçi çocuğuna issiz dağa kaldırır.

HAKKANİYET'den (Türk Sazı)

Demişler ki: "Kahramanlık diğer, fakat hakaniyet yaşartır."
Hakaniyet: Evet buna, yüreklerle herşeyden çok yer vardır;
İnsan oğlu istiyor ki kendisinin bu öz hakkı verilsin;
Doğduğu gün hayatına adanılan saadete erilsin.

MEHMET EMİN

RİCA Adlı şirden (Gönülden Sesler)

—Sevgili "M. F." ye—

Hâlâ sibirliyim o ayrılıştan,
Hâlimi düşünüp acı biraz da!
Nasibim dert oldu bütün bir kıştan,
Vefasız, böyle mi geçsin bu yaz da?

GÖNLÜMLE KESEM'den (Gönülden Sesler)

Gönülm diyor: Şampanyaya iş,
Daha süreklidir keyfil.
Kesem diyor: Miskirat hiç
Sana yaramıyor, Seyfi!

ORHAN SEYFİ

Biraz da nesirlerine göz atalım. Bakın ne cici, ne alafıngana!

TEFEKKÜR'den:

— Babacığım işte ben yine geldim...
— Vay yavrucuğum, geldin mi? Bana ne getirdin bakayım?
— Mandarın getirdim size... Soyunuz da yiyiniz.
— Feki öğlucuğum... Teşekkür ederim... Bakayım ellerine... Ne kadar üşümüş!
— Karla oynadım da ondan... Billir misin sen... O!... Kuşlara bak baba!... Nasıl oynuyorlar!... Niçin oynarlar bunlar?..

Nejat!..

— Ay korktum... Pek hızlı çağırınız da... Ne var babacığım?
— Şimdiki vaktinin kıymetini bil!.. Anladın mı öğün?..

— Nasil bileyim... Ben daha çocuğum...
— Evet... Hakkın var öğlüm; Sen ana bilsen böyle mesut olur muydun?.. Sen bu saadetin kadriini o zaman idrâk edeceksin ki o senin elinden çıkması olacak... Bu mevsim-i saadetin ne mübarek bir mevsim olduğunu o geçip gittikten sonra fevtime şu suretle mersiye hân olduğun vakit düşüneceksin.

Keşfedersen kırda bir nazik çiçek,
Havz içinde yâ ki bir yavru semek,
— Senin de resimli kitabın yok mu ya?.. Sen de onu okursun...
— Okurum ama şimdi o kitap burada değil ki...
— Sonra oku...
— Öyle ise bari bir parça piyano çalayım...
— Baba!.. Sen bu (Chanson) u bilmez misin? Benim küçük muzıkamın şansonu... Ben öğrendim de piyanoda çalıyorum.
— Öyle mi yavrum?.. Çal eğlen iki gözüm!..

RECAİ ZADE EKREM

Örnekleri çoğaltmak isterdim. Ama yukarıda da söylediğim gibi, yerimizin darlığı buna imkân bırakmıyor. Burada, ancak, bir kaç şairden bir kaç parça alabilirim. Oysa ki daha başka ne sanatçılarımız var! Celâl Sahir lerimiz, Tahsin Nahit'lerimiz, Süleyman Nesip'lerimiz, Faik Ali'lerimiz, Hüseyin Siret'lerimiz ill... Her bir de yukarıda okuduğunuz parçalar gibi yazımla ne ciltler doldurmuşlar! Onlardan, zaman zaman, gene bahsedelim. Yalnız, şimdilik, kendilerinden sonrakilerin yazılarını görmediklerini böhörlenerek söyleyen yaşlılara - bir başka deyimle, dünyaya otuz yıl önce gözlerini kapamış zavallılara - pek eski bir şaire ait olan şu beyti okuyarak, yazımıza son verelim:

Kudemânın görüp âsârını biz zevk ettik
Kudemâ görmedi hayfâ bizim âsârımızı.

Kurdun Hürriyeti,

Kuzunun Hürriyeti

Abraham LINCOLN

Çeviren: Melih Cevdet ANDAY

18 NISAN 1864 DE BALTIMORE'DA SAĞLIK PANAYIRINDA SÖYLENMİŞ HITABEDEN

... Dünya, şimdiye kadar, "Hürriyet" kelimesinin iyi bir tarifine varamamıştır. Amerikan halkı şimdi bu kelimenin tarifine çok muhtaçtır. Biz hep hürriyetten bahsediyoruz; ama bu kelimeyi kullanırken hep bir mânâyı kasetmeyiz. Bazılarına göre "Hürriyet" her kişinin kendi başına ve çağşarak elde ettiği şeylerle istediğini yapmasıdır. Başkalarına göre bu kelime, bir takım insanların istediklerini başkalarına ve onların çağşarak elde ettikleri şeylerle yutarmaları mânâsına gelir. İşte sadece birbirinden farklı olmakla kalmayıp uyşamaz bir halde bulunana bu iki şeyi biz hep bir kelime ile anlatıyoruz: Hürriyet. Halbuki bu iki farklı ve uyşamaz kavramı, onlardan birini yahut ötekini tutanlar, iki ayrı ve uyşamaz, adla anıyorlar: Hürriyet ve zorbalık.

Çoban koyunlarını kurtlara parçalamadığı için, koyunlar kurtarıcılarını olan çobana teşekkür ederken kurt onu, hürriyeti ortadan kaldırmakla suçlar. Açıkca kurtla kuzu "Hürriyet" kelimesinin tarifi üzerinde anlaşamazlar. Bu ayrık bugün insan oğulları arasında, hattâ bizim kuzey devletlerimizde, bütün hürriyete aşık olduğumuz iddia edenlerin arasında açıkça görülmektedir. İşte biz bu yüzden, her gün binlerce kişinin kölelik buyunderuğu altında geçişini, bazı kimselerin hürriyetle terlemesi şeklinde selâmladıklarının, bazılarının da bundan hürriyeten yok edilmesi mânâsını çıkarıp haykırdıklarını görüyoruz. Geçenlerde, bildiğiniz gibi, Maryland halkı hürriyetin tarifine yarayacak bazı işlere giriştiler. Onlara yaptıkları bu iş için teşekkür edelim. Çünkü kurdun târihi reddedilmiştir.

